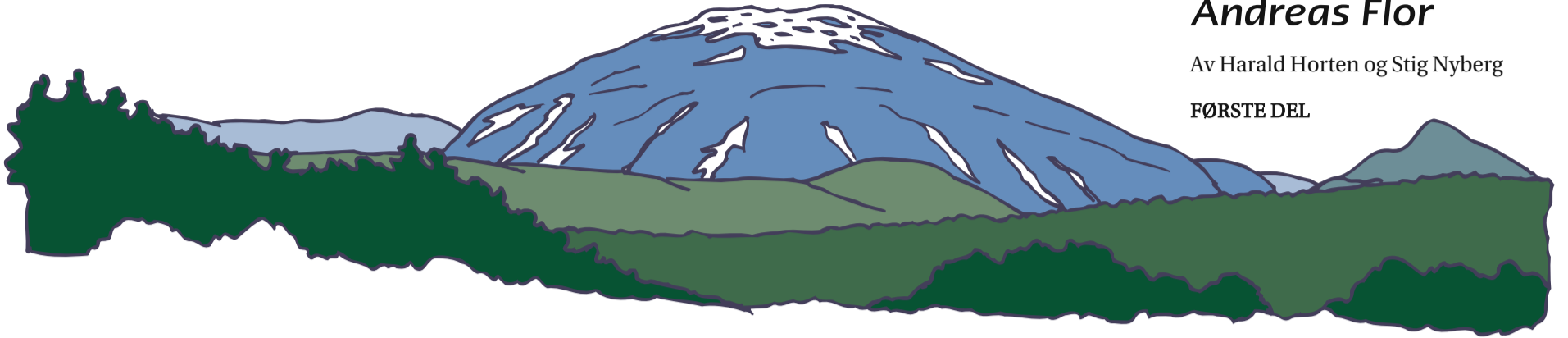

Sølvfunnet i Tron

Om malmleteren
og bedrageren
Andreas Flor

Av Harald Horten og Stig Nyberg

FØRSTE DEL

Våren 1722 reiste en mann ved navn Marcus Busch til København for å overlevere til Hans Kongelige Majestet noen stykker med sølverts og et memorandum datert 27.02.1722, som fortalte at et sølvfunn var gjort i Tron i Østerdalen av tre navngitte personer.

Før dette hadde Busch vært på Kongsberg og møtt den øverste lederen for alle norske bergverk, overberghauptmann Frederik Wilhelm von Gabel. Sølvertsen ble undersøkt, og funnet ble ansett som så viktig at Gabel selv, etter kongens ønske, ville befare funnstedet sammen med noen av sine betjenter. Busch fremla dokumenter som fortalte at det var tre finnere, blant dem han selv. Gabel ga beskjed om at de skulle møte ham på Tynset prestegård den 11.07.

Egentlig hadde Busch aldri sett funnstedet. Busch var til daglig auksjonsforvalter i Trondheim, og i januar hadde han vært en tur på Røros. Der hadde han sett en ung mann ved Christianus Qvintus gruve som ikke var kledd som noen vanlig arbeider. Han fikk vite at mannen var sønn av hytteskriveren på Tolga og het Andreas Flor. De møttes senere hjemme hos søsteren til Busch og hennes sønn, organist Mathias Volqvart Brun. Der gikk praten om muligheten for å finne sølv nordafjells. Var det sølv på Kongsberg, så kunne det kanskje være sølv her også? Flor fortalte at han hadde funnet sølv i Tron i Tynset prestegjeld og lurte på hvordan man anmeldte sølvfunn. Siden Busch reiste så mye, så kunne kanskje han dra til de rette stedene og melde funnet til de rette personene? Ja, det ville Busch gjerne gjøre, og det uten vederlag, bare han ble tatt med blant førstefinnerne. Han satte opp en avtale datert 05.02.1722 som kalte alle tre likeberettigede finnere, og den ble signert av de tre noen dager senere. Brun ble altså tatt med han også, selv om han neppe hadde hadde gjort mer enn å koble Busch og Flor sammen. Flor overleverte senere Busch noen ertsstykker han skulle ta med seg. Busch var klar over at mange kjente til funnet allerede, så det begynte å haste.

Andreas Flor var sønn av hytteskriver Henrik Flor ved smeltehytta på Tolga og Elisabeth Sophie Irgens, datter av avdøde bergmester og direktør på Røros, Henning Irgens. Andreas hadde en tid vært ved skiløperkorpsen, men krigen var slutt og han hadde slått seg på malmleting. Han hadde fått høre at den gamle bonden Peder Kjæræng på Tynset for mange år siden hadde sett forekomster av sølv i det svære, majestetiske fjellet Tron mellom Alvda og Tyllidalen. En høstdag i 1721 gikk han opp i fjellet sammen med en kamerat, Henrik Pedersen Bekken. Hva som videre skjedde ga de senere sprikende beretninger om.

Flor fortalte at været var bra til å begynne med, men senere kom det brått tåke og sludd, og de mistet kontakten med hverandre. Flor rotet rundt i tåken og klatret over en berghammer, og der så han en fordypning, omtrent to meter lang og en meter dyp. Der fant han de sølvstoffer som senere ble overlevert Hans Majestet, men også flere som han beholdt i sin forvaring.

Det fantes mye mere gedigent sølv som han måtte la bli igjen. Noe var fingertykt og noe som en arm, og noe hadde attpåil form som et krusifiks. Flor markerte funnstedet ved å legge igjen en hanske, sin kniv og sin signet i fordypningen.

Mens Busch var på reise med ertsstykkene, oppsøkte Flor flere ganger Peder Kjæræng. Flor ville gjerne ha Peder med seg opp i fjellet for å lete videre, men Peder var gammel og svak og ikke alltid så lett å overtale. For å få Peder mer interessert, ville Flor gjerne inngå en skriftlig avtale med ham om deling av finnerretten til sølvfunnet som var gjort. Det spilte tydeligvis ingen rolle at han allerede hadde delt den med to andre. Avtalen ble underskrevet i midten av mai og var tilbakedatert til 19.10.1721.

Kort tid etter at avtalen med Peder var gjort, kom kvikneverkets direktør Brostrup Tax med en av sine sønner og tre kviknearbeidere til Peder og ville befare sølvfunnet. Peder var ikke frisk og tilbød i stedet sønnen sin som veiviser. Samtidig dukket Andreas Flor opp, og han protesterte heftig mot befaringen, som han var redd ville røre ved finnerretten hans. Tax dro likevel til fjells med følget sitt, og litt senere fulgte Flor etter dem alene. Tax kom tilbake til Kjæræng om kvelden, men uten Flor. Etter å ha overnattet dro Tax med sitt følge tilbake til Kvikne. Det er ikke kjent om de så noe av interesse, men intet tyder på det.

Den 23.05 kom Busch tilbake til Trondheim fra København, og med seg hadde

han overberghauptmannens ordre om at finnerne skulle møte ham og hans følge på Tynset prestegård den 11.07. Busch sendte en ekspresmelding om dette til Røros og der var Brun, men ikke Flor. Ingen visste sikkert hvor han var. På Kongsberg, mente noen, mens andre gjettet på København. Busch reiste til Røros, og der fikk han høre at Flor var på Tynset. Busch skrev til ham at han ville komme, men Flor svarte ikke. Den 13.06 søkte Busch direktør Bredal ved rørosverket om å få låne fire mann inntil videre, og det ble godtatt siden saken også gjaldt kongens interesser. Tiden begynte nemlig å bli knapp. De reiste til Tynset og fikk der med seg Henrik Pedersen Bekken, som hadde vært med Flor samme dag sølvfunnet ble gjort. De tok inn hos Peder Olsen Åsen før de reiste videre. Underveis fra Sandbakken til Brekken sendte Busch en ny beskjed til Flor og ba ham møte ham på Brekken for at han kunne få se ordren fra overberghauptmannen og andre dokumenter Busch hadde. Budet fant omsider Flor på Fåset og fikk et skriftlig svar fra ham som må ha skuffet og forvirret Busch. Flor skrev at dokumentene var ham uvedkommende, men hvis de hadde noe til ham, kunne det leveres til hans far, siden han ikke turde gjøre noe uten hans samtykke.

Vel, hvis Flor ikke kunne eller ville, fikk de andre sette i gang uten ham. Busch, Brun og de andre fem gikk opp i Tron den 17.06 og begynte letingen etter funnstedet. De trålet fjellet på kryss og tvers og opp og

ned, men fant ingenting. To dager senere kom lensmann Morten Simensen Utby med to mann til Brekken og leverte et protestbrev til Busch fra Henrik Flor. I brevet ble Busch advart mot å ta seg selv til rette og skjerpe for overberghauptmannen var kommet. Busch og de andre fortsatte likevel, ikke bare for å lete, men også for å se om det kom andre folk dit. Men den 26.06 var provianten brukt opp, og de fire lånte arbeiderne vendte tilbake til Røros, mens Henrik Bekken ble værende. Det ble likevel ikke lett mer i fjellet. Funnstedet ville nok bli avdekket til slutt, og protestbrevet bekreftet jo på en måte at det fantes.

I tiden før Gabel og hans følge ankom, var Andreas Flor flere ganger hos Peder Kjæræng for å få ham med seg opp i fjellet for å lete opp de stedene der Peder hadde sett sølv tidligere. Men hvor mye de enn lette, fant de ikke noe. En gang da Flor var kommet opp under en berghammer, ble han dårlig. Sannhetens øyeblikk hadde nok kommet for Flor, og han måtte følges hjem etter at Peder hadde vist sin sønn hvor han skulle lete videre. Så hørte ikke Peder mer fra Flor før noen få dager før overberghauptmannen skulle komme. Da sa han, at hvis han forleden høst hadde visst det han nå visste, skulle han ikke ha snakket så mye som han hadde gjort. Så ville han atter ha Peder med seg i fjellet, men det ble ikke noe av det, og Flor innrømmet at han ikke kunne finne igjen stedet han hadde funnet siste høst. Og nå var øvrigheten fra Kongsberg kommet, og han måtte dra og møte dem. Så gikk han sin vei.

Overberghauptmann Gabel kom til Tynset prestegård den 08.07.1722, tre dager før møtet var berammet. Med seg hadde han overbergamtskriver Hartvig Poppe, marscheider og overeinfahrer Gottfried Klem, geschwornen Jonas Kraus og en bergarbeider ved navn Kjell Colbjørnsen. Klem og Kraus skulle stå for den faglige vurderingen. Som marscheider var Klem godt kjent med hvordan gruver skulle anlegges riktig, og som overeinfahrer var han den øverste inspektøren av gruvearbeidet ved sølvverket. Han var forøvrig svoger av Anthon Tax, en fetter til Brostrup Tax. Som geschwornen var Jonas Kraus driftsleder av et større gruveområde. Han var født på Kvikne i 1672 og var en gammel bekjent av Brostrup Tax etter at de mange år tidligere hadde reist sammen for å befare et funnsted for kobber nær Stavanger. Deres fedre hadde også kjent hverandre. Men Jonas var av en helt annen støpning enn sin far, stigeren og volds mannen Berent Kraus ved kvikneverket og senere på Røros. Da han en gang ble fysisk angrepet av Anthon Tax på Kongsberg, hadde han en øks i hånden, men vurderte ikke engang å true med den. Ved hans død i 1756 skrev presten et langt avsnitt i kirkeboken om hans fromhet, redelighet og troskap.

På prestegården skulle de først møte de tre finnerne.

(Fortsettes neste fredag)